

2. Вісниківство: літературна традиція та ідеї. Науковий збірник: Вип. 2 / Ред. колегія: О. Баган (голова), П. Іванишин (заст. голови), В. Дончик та ін. – Дрогобич: Посвіт, 2012. – 488 с.
3. Габор В. Розмова наодинці з самотнім поетом (До 90-ї річниці з дня народження Івана Колоса) / В. В. Габор // Старий Замок. – 2001. – Ч. 35-36. – 11 травня. – С. 22.
4. Іванишин В. Нація. Державність. Націоналізм / В. П. Іванишин. – Дрогобич, 1992. – 178 с.
5. Іванишин В. Українська ідея і перспективи націоналістичного руху / [упор. і автор передм. Є. Філь] / П. В. Іванишин. – Дрогобич: Відродження, 2000. – 152 с.
6. Іванишин П. Національно-екзистенціальна інтерпретація (основні теоретичні та прагматичні аспекти): [монографія] / П. В. Іванишин. – Дрогобич: Відродження, 2005. – 308 с.
7. Імре. До проблеми націоналізму / Імре // Пробоєм. – 1937. – № 1. – С. 5-7.
8. І. К. Октави / І. К. // Пробоєм. – 1933. – № 1. – С. 5.
9. І. К. Сонет / І. К. // Пробоєм. – 1934. – № 7. – С. 89.
10. І. К. Т. Шевченкові / І. К. // Пробоєм. – 1935. – № 3-4. – С. 25.
11. І. К. Сонце виходить на обрій... / І. К. // Пробоєм. – 1934. – № 5. – С. 59.
12. І. К. Весняне / І. К. // Пробоєм. – 1934. – № 5. – С. 61.
13. І. К. Крилаті дні / І. К. // Пробоєм. – 1939. – № 11. – С. 162.
14. Конашевич І. Поет і твір / Іван Конашевич // Пробоєм. – 1935. – № 3-4. – С. 49-51.
15. Ломацький М. Національна свідомість / М. Ломацький. – Лондон, 1952. – 63 с.
16. Ребрик Н. Література народовецтва і Чину на українському Підкарпатті в першій половині ХХ століття: [Монографія] / Н. Й. Ребрик. – Ужгород: Гражда, 2007. – 220 с.
17. Росоха С. Сучасний політичний стан на Підкарпатті / С. Росоха // Пробоєм. – 1934. – № 8-10. – С. 119-120.
18. Росоха С. Другий з'їзд української народовецької молоді Підкарпаття / С. Росоха // Пробоєм. – 1934. – № 8-10. – С. 106-110.
19. Є тільки дві сили... // Пробоєм. – 1936. – № 4-5. – С. 50.

УДК 821.161.2.-3.09:378.147

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ СТУДЕНТАМИ МАЛОЇ ХУДОЖНЬОЇ ПРОЗИ ІСТОРИЧНОЇ ТЕМАТИКИ

Романишина Н. В., к. філол. н., доцент

Національний педагогічний університет ім. М. Драгоманова

Автор долучається до розробки методистами науково обґрунтованої системи вивчення історичної белетристики, зокрема пропонує шляхи осмислення визначених університетськими програмами історичних оповідань, новел, казок, белетризованих нарисів тощо з погляду історичної прози як цілісної жанрової системи.

Ключові слова: художня мала проза, жанровий аналіз, модифікаційна домінанта, історизм.

Романишина Н. В. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ИЗУЧЕНИЮ СТУДЕНТАМИ МАЛОЙ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ПРОЗЫ ИСТОРИЧЕСКОЙ ТЕМАТИКИ / Национальный педагогический университет им. М. Драгоманова, Украина.

Автор присоединяется к разработкам методистами научно обоснованной системы изучения исторической беллетристики, в частности предлагает рекомендации, как анализировать программные сочинения (исторический рассказ, новелла, сказка, художественный очерк и др.) с позиции исторической прозы как целостной жанровой системы.

Ключевые слова: художественная малая проза, жанровый анализ, модификационная доминанта, историзм.

Romanishina N. V. THEORY AND METHODICS OF THE STUDY BY STUDENTS SHORT FICTION HISTORICAL THEMES / National Pedagogical University by M. Dragomanova, Ukraine.

Author joins to development by Methodists of science-based system of the study short fiction historical themes, in particular, offers guidance on how to analyze the program works (historical narrative, story, tales, art sketch etc.) from the perspective of historical prose as an integrated genre system.

Key words: short fiction, genre analyze, modification dominant, historicism.

Серед поширених критеріїв, за якими науковці пропонують студентам філологічних спеціальностей диференціювати жанрові модифікації епосу – визначальність чинників художнього змісту. Так, автори сучасного підручника обґрунтовують типологію прози І. Нечуя-Левицького: художня проза про село, твори з життя інтелігенції, історичні [5, с. 206, 220, 233]; у новелістиці Т. Бордуляка виокремлюють твори, героями яких є селяни, оповідання на тему еміграції [5, с. 417, 426]; малу прозу Б. Грінченка поділяють на оповідання й нариси про дітей, про тяжке сирітство, поневіряння й самотність; присвячені темі безраднісного становища сільської школи, вчителів; шахтарям Донбасу [5, с. 453-455] тощо. Трапляється, що модифікаційна домінанта, наприклад, історизм, визначає систему жанротворчих принципів, утілюваних у певний тип художньої структури; тоді говорять не про різновид історичних малих художніх оповідей, а про історичний жанр; зокрема студенти повинні вміти визначати новаторство в “історичному жанрі” письменників ХХ ст. у контексті “певних традицій в українській дожовтневій літературі” [2, с. 475]. Однак частіше літературознавці заохочують майбутніх філологів до чітких жанрових визначень; зокрема розмежовувати за формальною структурою історично-художні нариси Г. Квітки-Основ’яненка, белетризовані нариси історичної тематики А. Кащенко, історичні оповідання П. Куліша, О. Стороженка, О. Кониського, С. Воробкевича, Б. Лепкого, оповідання-казки на історико-героїчну тему Марка Вовчка, І. Нечуя-Левицького, історично-пригодницькі оповідання В. Будзиновського, “євангельські” твори Н. Королевої [2, с. 480; 3, с. 169, 271, 555, 580; 4, с. 76, 350; 5, с. 171, 223] тощо.

У створенні навчально-методичної системи вивчення історичної прози важливу роль відіграють наукові здобутки українських і зарубіжних історіографів; оригінальні концепції історичної беллетристики літературознавців; напрацювання методистів (Ю. Бондаренка, О. Бурко, О. Єременко, С. Луцак, Н. Огренич, А. Ситченка, Г. Танасійчук та ін.), зокрема осмислення ряду введених до шкільних програм творів на історичну тематику. Аналіз публікацій на сторінках фахових періодичних видань свідчить: незалежно від жанрового різновиду історичної прози визначальним при виборі шляху вивчення тексту є традиційне для епічного роду спостереження за розвитком дії. Так методист А. Ситченко [9] вмотивовує доцільність “подієвого аналізу”, коли послідовно прочитуються й обговорюються частини тексту, і при вивченні оповідання, і повісті; при цьому найпоширенішими видами роботи є: визначення основних змістових елементів, детальний чи вибірковий переказ тексту, тлумачення назви, підзаголовку, добір назв до розділів, підрозділів тощо. Усталеним можна вважати перелік етапів шкільного осмислення історичного твору: опрацювання біографічної довідки; пояснення історії написання твору, визначення історичної основи, словникова робота (переважно з використанням групових інтерактивних технологій, у формі коментування учнів із попередньо сформованих груп “біографи”, “літературознавці”, “історики”; періодично інформативні функції перебирає вчитель); обмін враженнями від прочитаного; подієвий аналіз, який завершує бесіда за змістом; синтез отриманих результатів. Принагідно може визначитися тема, проблематика твору, особливості художньо-образної системи, сюжету й композиції, жанру, характер психологізму тощо, особливо якщо вимогами програми передбачено теоретичне уточнення певних дефініцій, як тема, сюжет, кульмінація (при вивченні оповідання А. Лотоцького “Михайло-семиліток”), “пейзаж” (казки І. Нечуя-Левицького “Запорожці”); літературний напрям, течія, сентименталізм, реалізм (повісті “Конотопська відьма” Г. Квітки-Основ’яненка) [11, с. 20, 78] та ін., не завжди органічно вмонтованих у структуру аналізу. У школі, як правило, акцентується специфіка історичного оповідання, повісті як дидактичного жанру (часто учителі ставлять цілі: “підвести до думки”, яка звиятжна історія нашого народу,

“зародити відчуття гордості” за героїчне українське минуле; пов’язати історію й сьогодення (Н. Огренич, А. Ситченко); формувати національну свідомість, визначати закладений потенціал “уроку майбутнім поколінням” (Л. Касян); заохочується емоційне сприйняття ключових компонентів тексту. До речі, за В. Маранцманом, саме суб’єктивність, посилення емоційного начала, наближення до морально-етичної проблематики відрізняє шкільний аналіз від літературознавчого.

На цьому фоні обґрунтована окремими методистами система роботи з вивчення історичної прози підкріплена солідною методологічною основою: обізнаність із сучасними концепціями жанру; історіографічними працями, літературознавчими розвідками й монографіями тощо. Так, для А. Ситченка [9] важливо формувати уявлення школярів про жанрову специфіку виучуваного твору через доступне для учнів певного віку розкриття сутності поняття; співвіднесення з відповідним художнім явищем; планування роботи над жанровими особливостями; забезпечення зв’язності виучуваних окремо частин навчального матеріалу, доповнення поясненнями літературознавців, істориків тощо. Студія С. Луцак [8] – спроба підняти рівень художнього аналізу до вимог вищої школи шляхом підпорядкування осмислюваного матеріалу певній методологічній точці зору – з погляду історичної прози як цілісної жанрової системи; що зумовлює відповідний порядок організації літературного матеріалу: пояснення головних термінів, пов’язаних з характеристикою жанрів історичної белетристики; виокремлення основних літературознавчих підходів щодо розуміння особливостей жанру (за працями С. Андрусів, Є. Барана, В. Державина, М. Кодацького,); екскурс в історію жанру; з’ясування Франкового розуміння жанру історичної прози та авторського задуму щодо повісті (огляд передмови); вивчення джерельної бази твору; аналіз співвідношення в тексті художньої та історичної правди; центральних образів і головної проблеми з погляду історичної перспективи. Проблема теорії і методики альтернативних традиційним хронологічного та міфопоетичного шляхів аналізу порушують Ю. Бондаренко, Р. Олійник, П. Розвозчик та ін. З іншого боку, літературознавчий аналіз не завжди вдається адаптувати до вимог школи; наприклад, при ознайомленні зі “Запорожцями” І. Нечуя-Левицького методист рекомендує вчителю запитувати п’ятикласників, які періоди української історії описано в козацьких літописах; розглядати казку в контексті творів про Січ (поема Т. Шевченка “Іван Підкова”, повість О. Маковея “Ярошенко”, повісті А. Чайковського “Козацька помста”, “За сестрою”, поема В. Сосюри “Мазепа”, повісті Б. Лепкого “Батурич”, “Крутіж”, роман у віршах Л. Костенко “Маруся Чурай”); “різних жанрів”, у яких автор висвітлював сторінки української історії (казка, повість, науково-популярні нариси, роман, драматичні твори) [10].

Пропонуючи систему роботи з вивчення студентами філологічних спеціальностей малої художньої прози історичної тематики, візьмемо до уваги висновки науковців, що для методичної ефективності аналізу необхідно спиратися на родову й жанрову природу епосу, але не шляхом безпосереднього спостереження за розгортанням ланцюжка подій; своєрідний “екстраординарний” спосіб, який дозволить побачити її “глибинний зміст” [12, с. 222], – осягнення жанрово-стильової єдності визначених для осмислення університетськими програмами історичних оповідань, новел, казок, белетризованих нарисів відповідно співвідносних із певними жанрами генетичних особливостей; із врахуванням еволюційних процесів протягом XIX-XX ст. (стосовно не тільки хронології, а й художньої еволюції тексту, зокрема вдосконалення формальної структури); в контексті сучасних теоретичних здобутків генерики.

Аналізуючи історичну белетристику, студенти можуть зустрітися з такими проблемами:

– щодо ряду творів у літературознавстві зберігається практика жанрового еkleктизму: неоднозначно означають жанр (то оповідання, то повість) “Нежинський полковник Золотаренко” Є. Гребінки, “Маруся” Марка Вовчка, “Дорогою ціною” М. Коцюбинського; то оповідання, то нарис – “Над Кодацьким порогом” А. Кашченка; нарис і повість – “Головатий” Г. Квітки-Основ’яненка; шкільна програма рекомендує вивчати “Захара Беркута” одночасно з теоретико-літературним поняттям “історична повість” [11, с. 44]; за І. Франком, цей твір є “також новела” [5, с. 138] тощо.

– по-різному дослідники вирішують питання типології історичної прози; диференціація жанрових модифікацій здійснюється за критеріями співвіднесення факту й вимислу – історико-

художні, художньо-історичні, художньо-документальні жанрові групи (С. Андрусів); фантазійні, ерудиційні, документальні оповідання, новела-факт (Вал. Шевчук); за стилем, критерієм еволюції прози, типами вигадки – історико-романтичний, історико-реалістичний, історико-нарисовий (І. Варфоломеев); романтичний, конкретно-реалістичний, образно-нарисовий види (С. Андрусів); романтичне історичне оповідання, реалістичне, засноване на науковому ґрунті (Вал. Шевчук); моделі, позначені індивідуально-авторськими поетикальними рисами (вальтерскоттівська, гоголівська, пушкінська, А. Мандзоні, А. де Вінї, А. Дюма, В. Гюґо, Г. Сенкевича тощо);

– побутує думка, що програми з української літератури за своїм змістовим наповненням “є своєрідним [...] каноном”, твори добираються за принципом високих естетичних критеріїв [11, с. 6-7]. Щодо історичної белетристики, учні текстуально знайомляться, як правило, з представниками “старої” школи; методисти не лише акцентують жанрову доміанту прози – дидактизм, а й радять оцінювати обов’язок письменників навчати, промовляти до совісті, будити національну свідомість тощо як внесок у справу вітчизняного державотворення. Водночас все більше літературознавців вважають, що ідеологічні та мистецькі чинники несумісні. Тому і викладачеві, і вчителю потрібно продумати, як реагувати на визначення низької художньої вартості творів “програмових” авторів; на зразок Косачевих обвинувачень у епігонстві В. Гюґо, А. Дюма, Г. Сенкевича: “Наших Кашенка, Чайковського не потрібно дочитувати до кінця: концепція сюжету є така ясна і знайома, що закінчення догадуємось спочатку. Отож пощо читачеві сягати по твори з других чи третіх рук, коли він має оригінал [...] далеко цікавіший і написаний зі справжнім талантом” [7, с. 2];

– терміни історичне оповідання, повість характеризують не лише жанроозначувальну семантику, а й вказують на розповідну манеру викладу, передбачають фабулу, повідомлення певної історії з життя реальних людей чи народів, у конкретних рамках простору й часу; з поясненням причин, описом умов, чіткою хронологічною послідовністю та ін. Варто з’ясувати, чи існують обмеження реформування усталеної парадигми художнього історіописання; чи варто потрактувати як історичні, аналізувати зі студентами прозові твори, в яких епічний, подієвий компонент нівельовано, замінено ліричним, імпресіоністичним; чи слушно деякі дослідники виокремлюють жанровий різновид історичного оповідання – “поезія в прозі” (І. Бабенко) тощо;

– жоден дослідник історичної прози не оминає проблеми співвідношення історичної правди з концептуальним художнім домислом. Так, В. Антонович застерігав письменників від зловживання поетичною вільністю, *Licentia poetica*, інакше історичний твір перестав бути історичним, а переходить у сферу фантазії. Сучасні фахівці допускають у історичних оповіданнях “анахронізми, історичні неточності, навіть помилки [...] й довільності” (Вал. Шевчук); обґрунтовують доцільність застосування міфопоетичного шляху аналізу щодо творів на історичну тему, адже, історія “зовсім не є відокремленням, а продовженням міфології” (К. Леві-Строс); виокремлюють такі художні форми історичного оповідання, як “фантазійне”, “ерудиційне” (Вал. Шевчук) та ін.;

– викладачеві слід визначитися зі стратегією вивчення творів, позиціонованих авторами, зокрема представниками постмодернізму, як аісторичних; з проявами т. зв. “нейтралізованого історизму”, жанрову природу яких визначають модифікаційні доміанти міфу, символу, алегорії, ліричне начало тощо. Деякі дослідники обстоюють позицію осмислення з позицій історизму формалістичних, модерністичних, футуристичних зразків (абстракціоністичного, декадентського, дадаїстичного, абсурдистського, сюрреалістичного мистецтва), якщо автори “так чи інакше відтворюють хоча б фрагмент або епізод історичного поступу” (А. Козлов); вважають виправданими прийоми роботи, які дозволяють “наповнити історією” заняття: віднаходження можливостей встановлення зв’язків між текстом та історичним фактажем; введення інформації, яка підтверджує статичний в історії характер відтворених письменником явищ, процесів; демонстрування суті піднятих проблем філософського, духовного, культурного, морального, психологічного планів та ін. на прикладі реальної дійсності, в яскравих документальних фактах, узятих з газетної, журнальної періодики, науково-публіцистичних досліджень, мемуарної, епістолярної літератури, документальних фільмів тощо (Ю. Бондаренко);

– студентам під керівництвом викладача варто спробувати з'ясувати, чому в деякі періоди історична новела переживає серйозну кризу, до неї письменники звертаються спорадично; проаналізувати характерні помилки епігонів жанру, які спричинили гостру критику, на зразок: нашій історичній белетристиці “бракує культури” (Я. Гординський), у контексті модерних напрямків і стилів історична проза виявляється “другосортною”, непотрібною (А. Нивинський) та ін.

Плануючи роботу студентів над збагаченням знань про малу прозу історичної тематики, враховуватимемо:

– при аналізі історичної белетристики варто виходити з точки зору провідних естетичних домінант розвитку художнього світу; не приписувати літературі властивості носія правди життя. На жаль, за спостереженнями Ю. Бондаренка, відхід від вульгарного соціологізму часто тільки декларується, аспект “зображення” (М. Кодак) продовжує перебувати на першому місці в більшості методичних пропозицій [1, с. 35];

– брати до уваги актуальність звернення письменника до історичного жанру не лише з метою освоєння конкретного історично-духовного досвіду, необхідного для сучасного процесу відродження й державотворення, а як спосіб порушити важливі загальнолюдські проблеми; відкрити в локальному, національному – універсальне; взаємодіяти зі загальноусталеними моделями світової романістики; долучатися до розкриття її магістральних тем;

– у практичній діяльності співвіднесення теоретико-літературного поняття з відповідним художнім явищем покладатися на фаховість визначення жанрової модифікації літературознавцями, зокрема авторами підручників, укладачами програм.

– намагатися дати студентам якнайповніше уявлення про різноманітні художні форми, при допомозі яких вітчизняні історичні белетристи творили свої малі художні оповіді; ознайомити із “зразками найсуттєвішими, найліпшими, найпредметнішими” зібраними, за словами упорядника Вал. Шевчука, в унікальній, фундаментальній антології українського історичного оповідання в чотирьох томах “Дерево пам'яті” (К., 1990-1991); окремі з яких не представлені в курсі історії української літератури текстуально, але відповідають високим мистецьким вимогам, представляють оригінальну традицію жанру (мала проза Ю. Косача, О. Левицького, Д. Мордовця, Л. Старицької-Черняхівської, М. Яцкова та ін.). Для цього розробляти авторські програми, методичне забезпечення, наприклад, спецсемінару “Розмаїття типів “малого жанру” в історії української літератури XIX-XX ст.” тощо.

Пропонуємо орієнтовний зразок жанрового аналізу історично-художнього нарису Г. Квітки-Основ'яненка “Головатий”. Організацію аналітичної діяльності студентів можна спрямовувати наступними запитаннями і завданнями:

1. Як листування, літературно-критичні праці Г. Квітки-Основ'яненка відбивають його генологічну свідомість; чому письменник усі свої твори поділяє на “повести, рассказы, предания” [6, с. 264, 346], крім історичних, які маркує терміном “стаття” [6, с. 314, 319, 335]; обурюється критиками, які не розмежовують його праці в жанровому аспекті, наводячи приклад “Головатого”, – “вовсе не повести”, а статті [6, с. 157]. Знайдіть у тексті епізод пародіювання автором творчої манери тодішніх белетристів з притаманною їм вигаданістю зображених ситуацій, беззмістовністю, стильовою “вычурностью”. Окресліть суть нової естетичної декларації, пов'язаної з опрацюванням історичної теми, яку проголосив у образній формі свого нарису Г. Квітка-Основ'яненко.

2. Дослідіть нарисову структуру твору. Зверніть увагу на моменти: Націленість на факти, правдивість викладу акцентовано підзаголовком “матеріал для історії Малоросії”; в центрі оповіді – реальний персонаж; письменник фіксує перебіг його життя в контексті епохи Катерини II, історії поневірянь запорозького козацтва після зруйнування Січі. Історичне тло включає зображення реальних подій, осіб. Як нарисовець автор ставить перед собою завдання – пояснити нові, невідомі явища, правильніше, сфальсифіковані тодішніми історіографами (“Вот кем, когда..., а не так, как сказано в “Очерках России”...” [6, с. 28]). Підтвердити відповідними цитатами, знайти епізод, у якому можна добачити іронію Г. Квітки-Основ'яненка з приводу нерозробленості фактичної бази української історіографії, хибної освітленості нашої історії імперською історичною наукою. Сюжет засновано на вільній імпровізації, нанизуванні

характерних епізодів, бувальщин, жанрових сцен, типовій для такого роду Квітчиних “статей” [6, с. 224, 349]. Визначте елементи художнього опрацювання в нарисі, зокрема в аспектах: погляди Г. Квітки-Основ’яненка на історичний твір відповідають теорії цього жанру поч. ХІХ ст. У листі до П. Плетньова від 20 січня 1840 р. він зазначив: “Вы требуете чего-либо исторического... вышлю вам нечто вроде исторического, прикрашенного вымыслами и проч., чтобы смягчить сухость” [6, с. 238-239]. Авторіві була ближча французька історична школа А. де Вінї, В. Гюго, протилежна англійській (В. Скотт); зокрема історичну правду французькі письменники підпорядковували уяві та інтуїції; відводили в оповіді центральне місце історичним, а не вигаданим персонажам; утверджували, що історію творять великі історичні постаті. Назва твору засвідчує: автор надає перевагу не історичній канві, а людському характеру. Образ Головатого є центром оповіді, осердям белетристичного сюжету. Змальовуючи його, перш за все, як авантюрного персонажа, письменник вибирає для розповіді здебільшого смішні, курйозні ситуації з життя козацького полковника. З одного боку, Головатий, безперечно, характер, з іншого, – логічна модель класичного “цілісного”, “природного” чоловіка, в якому гармонійно поєдналися суспільні та індивідуальні інтереси, природні шляхетність, простота, щирість, допитливість, гострий розум, життєлюбство. “Синтезований” характер образу (Л. Александрова) підтверджують припущення науковців: джерелами нарису, крім листів, розповідей батька про Головатого, спогадів Г. Квітки-Основ’яненка могли бути опрацьовані автором судові справи, які стосувалися Семена Гаркуші [6, с. 442]. Оповідна структура твору складається, крім біографічного, з сюжету, зосередженого навколо історії створення пісні “Ой, Боже ж наш, Боже милостивий”, друкованій в “Очерках России” з купюрами й без зазначення авторства. Письменник komponує нарис у вигляді знайдених листів, – притаманний для цього жанру ХІХ ст. за Р. Міщуком, прийом. Своєрідно відображає принципи етнографічної-побутової школи свого часу – подає етнографічні подробиці через діалог голосів: оповідача і персонажів (петербурзьких придворних, які сприймали запорожців як “диких людей”; обивателів, що знаходилися під враженням чуток із “верных источников” – своїх куховарок, – за якими “запорожец – следовательно, разбойник” [6, с. 8-9, 19-20]).

3. Охарактеризуйте “класицистичний” тип історизму Г. Квітки-Основ’яненка. (До українського минулого митець ставився як до анекдотичного матеріалу, акцентуючи його курйозність, історичні твори писав російською мовою. “Епічного письменника-історика” (Д. Чижевський) Г. Квітку приваблює в минулому найбільш чуже, своєрідне, далеке від сучасності; емоційний наголос він робить на колоритності, винятковості запорожців. Особливістю класицистичного історизму, за В. Кубацьким, є визначальність подібності ситуацій у теперішньому й минулому. Очевидно, що предметом роздумів і переживань автора “Головатого” є не так історична доля України, як сучасність; у традиційній манері просвітительської сатири він викриває потяг дворянства до блиску, розкоші; моди на чуже, екзотичне; поширення в середовищі інтелігенції лицемірства, бюрократії, доносів. Відчутне підпорядкування автором зображеного власним політичним, морально-естетичним засадам (ремарка від експліцитного оповідача про божественну посмішку Катерини ІІ; згадка про благоговійне ставлення родини Квіток до царських подарунків чорноморцям; відчувається схвалення автором урядових реформ щодо козацтва, зокрема налагодження “теснейшей прежнего связи с армиею и вообще с Россиею”, спілкування козаків на “чистом употребительном языке” [6, с. 12, 15] тощо). Поетикою класицизму допускається досягнення достовірності розповіді оповідача в наслідок прямої причетності автора до зображених подій недавнього минулого. Так, коментуючи свою творчість, письменник зазначив: “излагать и объяснять старину не пускаюся: я не жил тогда” [6, с. 158]) та ін. Для студентів із високим рівнем інтелектуальних здобутків пропонуємо завдання: порівняти твори на одну тему класицистичної та модерної жанрово-стильової приналежності, різні авторські концепції історичної прози, зіставивши нарис “Головатий” Г. Квітки-Основ’яненка (1839) та “Антін Головатий, запорозький депутат і кобзар” М. Уманця (1891).

Подальшого дослідження потребує теоретичне обґрунтування специфіки інших поширених у нашій літературі жанрових модифікацій історичного оповідання; розробка методики комплексного (на різних структурних рівнях) вивчення й жанрового аналізу історичної прози та ін. у контексті впровадження в навчальний процес науково обґрунтованої методичної системи

вивчення студентами філологічних спеціальностей малої прози, зумовленої своєрідністю її жанрової системи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко Ю. Принципи вивчення літератури на філософсько-історичних засадах / Юрій Бондаренко // Українська мова і література в школі. – 2008. – № 4. – С. 33-36.
2. Історія української літератури ХХ ст.: у 2 кн.: Навчальний посібник / За ред. чл.-кор. НАН України В. Г. Дончика. – Кн. 1. – К.: Либідь, 1994. – 784 с.
3. Історія української літератури ХІХ століття: у 2 кн.: Підручник / За ред. акад. М. Г. Жулинського. – Кн. 1. – К.: Либідь, 2005. – 656 с.
4. Історія української літератури: Кінець ХІХ – початок ХХ століття: у 2 кн.: Підручник / За ред. проф. О. Д. Гнідан. – Кн. 2. – К.: Либідь, 2006. – 496 с.
5. Історія української літератури ХІХ століття: (70-90-ті роки): у 2 кн.: Підручник / О. Д. Гнідан, Л. С. Дем'янівська, С. С. Кіраль та ін. / За ред. О. Д. Гнідан. – Кн. 1. – К.: Вища школа, 2002. – 575 с.
6. Квітка-Основяненко Г. Збір. тв.: у 7 т. / Григорій Квітка-Основяненко. – Т. 7. – К.: Наукова думка, 1981. – 568 с.
7. Косач Ю. До проблеми історичної повісті / Юрій Косач // Назустріч. – 1938. – № 4. – С. 1-2.
8. Луцак С. Використання інтерактивних методик під час вивчення у 7 кл. історико-географічного тла повісті І. Франка “Захар Беркут” / С. Луцак // Українська література в загальноосвітній школі. – 2004. – № 4. – С. 21-24.
9. Ситченко А. Варіант аналізу повісті І. Франка “Захар Беркут” / Анатолій Ситченко // Українська література в загальноосвітній школі. – 2007. – № 6. – С. 31-36.
10. Танасійчук Г. Над Дніпром коло славних порогів (Урок за казкою “Запорожці” І. Нечуя-Левицького) / Галина Танасійчук // Бібліотечка “Дивослова”. – 2011. – № 2. – С. 20-23.
11. Українська література 5-12 класи: Програма для загальноосвітніх навчальних закладів / За заг. ред. Мовчан Р. В. – К.: Перун, 2005. – 201 с.
12. Штейнбук Ф. Методика викладання зарубіжної літератури в школі: Навчальний посібник / Ф. М. Штейнбук. – К.: Кондор, 2007. – 316 с.

УДК 82.091:82.31

ПРИНЦИП ДЗЕРКАЛА В ІНТЕРПРЕТУВАННІ МИНУЛОГО, СУЧАСНОГО ТА МАЙБУТНЬОГО В ІСТОРИЧНОМУ РОМАНІ-ПРОЕКЦІЇ ХХ СТОЛІТТЯ

Руцак О. Р., аспірант

Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника

У статті обґрунтовується принцип дзеркала як методологічної основи художнього відображення та моделювання дійсності в історичному романі-проекції ХХ століття.

Ключові слова: роман-проекція, дзеркало, моделювання дійсності, минуле, теперішнє, майбутнє.

Руцак О. Р. ПРИНЦИП ЗЕРКАЛА В ИНТЕРПРЕТАЦИИ ПРОШЛОГО, НАСТОЯЩЕГО И БУДУЩЕГО В ИСТОРИЧЕСКОМ РОМАНЕ-ПРОЕКЦИИ XX ВЕКА / Прикарпатский национальный университет им. В. Стефаника, Украина.